O`ZBEKISTONDA KAMBAG`LLIKNI KAMAYTIRISHNINIG O`ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.

Farg`ona viloyati Marg`ilon shahar 3-son texnikumi “Biznes asoslari” fani o`qituvchisi
Karabayev Dilshod

Kambag‘allik (inglizcha: poverty) — bu aholining bir qismining asosiy moddiy va ma’naviy ehtiyojlarini qondira olmasligi holati. Iqtisodiyotda bu tushuncha odatda mutlaq va nisbiy kambag‘allik ko‘rinishida o‘rganiladi.

"Kambag'allik" tushunchasi – bu odam yoki oilaning moddiy jihatdan yetarli darajada ta'minlanmaganligi, asosiy ehtiyojlarini qondirish imkoniyatidan mahrum bo‘lishi holatini anglatadi. Bu atama, odatda, quyidagi jihatlarni o‘z ichiga oladi:

1. Moddiy qashshoqlik

- Daromadning etarli emasligi (oziq-ovqat, kiyim-kechak, turar joy, tibbiy xizmatlar uchun mablag‘ yetishmasligi).

- Mehnatga layoqatli bo‘lishiga qaram bandlik yoki past ish haqi.

2. Ijtimoiy kambag'allik

- Ta'lim, sog‘liqni saqlash, madaniy faoliyat kabi imkoniyatlardan chetlashtirilish.

- Jamiyatda qoloq qilib qo‘yilish (masalan, qashshoq hududlarda yashovchilar).

3. Ma'naviy jihatlar

- Ba'zan "kambag'allik" ma'naviy jihatdan ham qo‘llaniladi (masalan, bilim yoki insoniy fazilatlarning yetishmasligi). Ushbu omillarning yuzaga kelish sabablari:

- Iqtisodiy inqirozlar, ishsizlik, notekbarona taqsimot.

- Oilaviy yoki shaxsiy holatlar (nogironlik, oila boshchisiz qolish).

- Tabiiy ofatlar yoki siyosiy beqarorlik. Muammoning yechimlar:

- Davlatning ijtimoiy dasturlari (nafaqalar, subsidiyalar).

- Kasbiy ta'lim va ish bilan ta'minlash.

- Xayriya tashkilotlari yordami.

Diqqatga sazovor jihati: Kambag'allik nafaqat pul yetishmasligi, balki inson huquqlaridan mahrum bo‘lish hamdir. Buni bartaraf etishda kompleks yondashuv talab etiladi. Shuningdek amaliyotda kambag`allikni aniqlashda quyidagi me`zon va usullardan keng foydalaniladi:

1. Kambag‘allikning iqtisodiy ta’rifi va turlari:

A) Mutlaq kambag‘allik:

Bu shaxs yoki oilaning minimal yashash darajasini ta’minlay olmasligi (oziq-ovqat, kiyim, uy-joy, tibbiy xizmatlar).

- Aniqlash mezonlari:

- Jahon Banki mezoniga ko‘ra, kunlik $2.15 dan kam daromad (chetki qashshoqlik).

- Milliy darajada esa minimal iste’mol xarajatlari asosida hisoblanadi (masalan, O‘zbekistonda 2026 yil fevral oyidan bir oyda kishi boshiga 715000 so‘m).

B) Nisbiy kambag‘allik:

Bu jamiyatdagi o‘rtacha daromadga nisbatan ancha past daromadga ega bo‘lish.

- Misol: Aholining eng kam daromadli 10-20% qismi.

- Ko‘rsatkich: Aholining median daromadining 50-60% dan kamini oluvchilar.

C) Ko‘p o‘lchovli kambag‘allik:

Bu nafaqat daromad, balki ta’lim, sog‘liq, turar joy kabi omillarni ham hisobga oladi (Insoniy rivojlanish indeksi bilan o‘lchanadi).

2. Kambag‘allikni aniqlash usullari:

A) Statistik usullar:

- Daromad va iste’mol indekslari (aholining kunlik/yillik sarflashi).

- Gini koeffitsiyenti (daromadlar tengsizligini o‘lchash).

- Foster-Greer-Thorbecke (FGT) indeksi – qashshoqlikning chuqurligi va og‘irligini baholash.

B) Sotsiologik so‘rovlar:

- Aholining o‘zini qashshoq deb bilishi (subyektiv baholash).

C) Milliy va xalqaro standartlar:

- Jahon Banki, BMT, O‘zbekiston Statistika qo‘mitasining mezonlari.

3. Kambag‘allikning asosiy sabablari:

A. Iqtisodiy omillar:

- Ish joylarining yetishmasligi, past ish haqi.
- Inflyatsiya, pul qadrsizlanishi.
- Qishloq xo‘jaligida qoloqlik, sanoatning sustligi.

B. Ijtimoiy omillar:

- Ta’lim sifati pastligi, kasbiy malaka yetishmasligi.
- Nogironlik, oila boshchisiz qolish.

C. Siyosiy-tashkiliy omillar:

- Korrupsiya, noto‘g‘ri ijtimoiy siyosat.
- Kichik biznesni qo‘llab-quvvatlamaslik.

|D. Demografik omillar:

- Aholining tez o‘sishi, bandlikning pastligi.

4. Kambag‘allikni bartaraf etish yo‘llari:

A) Iqtisodiy choralar:

- Ish o‘rinlarini ko‘paytirish (kichik va o‘rta biznesni qo‘llab-quvvatlash).
- Mehnat bozorini islohot qilish (kasbiy ta’limni rivojlantirish).
- Agrar islohotlar (fermerlikni rivojlantirish, sug‘orish tizimini yaxshilash).

B) Ijtimoiy dasturlar:

-Nafaqalar va subsidiyalar (nogironlar, kam ta’minlangan oilalar uchun).
- Bepul ta’lim va tibbiyot (ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish).
- Uy-joy dasturlari (qashshoq aholiga arzon uy-joy qurish).

C) Infratuzilma va innovatsiyalar:

- Qishloqlarni elektrlashtirish, transportni yaxshilash.

- Internet va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish (masofaviy ish imkoniyatlari).

D) Xalqaro hamkorlik:

- Jahon Banki, BMT, Xalqaro valyuta fondi (MVF) kreditlari.
- Xayriya tashkilotlari yordami (masalan, "Yagona Nafaqa" dasturi).

5. O‘zbekistonda Kambag‘allikni kamaytirish bo‘yicha amaliy chora-tadbirlar:

Bu yo‘nalish mamlakatimizda 2020 yilda boshlangan edi. O‘shanda 7,5 million yoki 23 foiz aholining daromadi kambag‘allik chegarasiga yetmagan. O‘tgan yillarda 3,5 million odamning daromadini oshirish orqali 2023-yil yakuni bilan kambag‘allik darajasi 11 foizga tushdi.

Avvalo, ijtimoiy himoya qamrovi 4,5 karra kengaytirilib, o‘tgan yili 12,3 trillion so‘m yo‘naltirildi. Pensiya va nafaqalar miqdori ham 1,5 baravar ko‘paytirildi. Mahallada kambag‘allikni qisqartirish, tadbirkorlik loyihalariga 35 trillion so‘m arzon kredit, 7 trillion so‘m subsidiya berildi. Mahallalarni obod qilish, bog‘cha, maktab, tibbiyot, yo‘l, suv va elektr infratuzilmasi uchun 120 trillion so‘m ajratildi. Shuningdek, 260 ming gektar yer 800 ming aholiga dehqonchilik qilib, daromad topishi uchun tarqatildi.

Yana bir misol – 2020-yildan buyon 3 milliondan 5 million so‘mgacha oylik oladigan ishchilar soni 2 barobar, 5 milliondan 7 million so‘mgacha oladigan ishchilar soni esa 3 barobar oshdi. Bularning natijasida kambag‘allik darajasi yiliga o‘rtacha 3 foizga kamayib borayapti.

Bugungi kunda korxonalarda 250 mingta vakant bor. Lekin, kambag‘al oilalarning 35 foiz ishga layoqatli a’zolarida bilim va ko‘nikma yetishmaydi. Yana ayrimlari surunkali kasalliklar tufayli tayinli ishlay olmayapti. Kambag‘al oilalarning 83 foizida tomorqa bor, lekin suv, elektr va yo‘l bilan bog‘liq muammolar qiyinchilik tug‘dirayapti.

Bugun yurtimizda kamida 50 ta ish o‘rni yaratgan 9 ming 200 ga yaqin tadbirkor bor. Ularning rejalari qo‘llab-quvvatlansa, faoliyatini kengaytirib, yana ishchi olishi mumkin.

2024-2025 yillarda odamlar o‘zini o‘zi band qilishi, kichik va o‘rta tadbirkorlik bilan shug‘ullanishi uchun mikrokreditlar ajratishga 10 trillion so‘m yo‘naltirilishi rejalashtirilgan. Shuningdek, kambag‘al oilalarga 30 million so‘mgacha uskuna, ko‘chma do‘kon, motoroller, skuter kabi vositalar 5 yilda bo‘lib to‘lash sharti bilan beriladi. Kambag‘al oila farzandlariga kompyuter sotib olish uchun 5 yilga 2 yillik imtiyozli davr bilan foizsiz kredit ajratiladi.

Prezidentimizning kambag‘allikni kamaytirish borasidagi sa’y-harakatlari va bu boradagi yutuqlar O‘zbekistonning ravnaqi va xalqimizning farovonligi yo‘lidagi muhim qadamdir. 2020 yildan beri amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida kambag‘allik darajasi sezilarli darajada pasaygani, millionlab yurtdoshlarimizning turmush sharoiti yaxshilangani quvonarli holatdir. Ijtimoiy himoya tizimini kengaytirish, pensiya va nafaqalar miqdorini oshirish, kambag‘al oilalarga yordam berish uchun ajratilayotgan mablag‘larni samarali yo‘naltirish kabi chora-tadbirlar xalqimizga bo‘lgan g‘amxo‘rlikning yaqqol isbotidir.

Xulosa o`rnida shuni aytish mumkinki, kambag‘allik - bu murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo‘lib, uni bartaraf etish uchun barqaror iqtisodiy o‘sish, adolatli taqsimot va samarali ijtimoiy siyosat zarur. O‘zbekiston bu yo‘lda o`ziga xos islohotlar olib bormoqda. O`ylaymanki bu say-harakatlar albatta natijasini beradi.